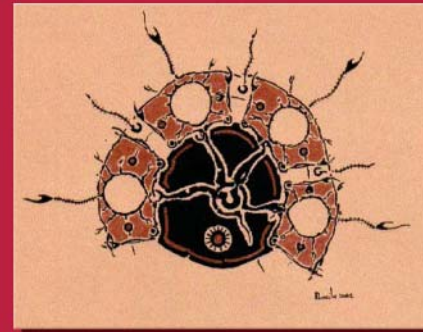

**NUSIKALTIMŲ
AUKŲ
ATMINTINĖ**

Kas yra nusikaltimo auka?

Nusikaltimo auka – tai asmuo, kuriam individualiai ar kolektyviai, pažeidžiant galiojančius valstybių narių nacionalinius baudžiamuosius įstatymus, įskaitant ir draudžiančius nusikalstamą piktnaudžiavimą valdžia, veikimu ar neveikimu buvo padaryti nuostoliai, įskaitant kūno sužalojimus arba moralinę žalą, emocinius išgyvenimus, materialinę žalą arba esminį pagrindinių žmogaus teisių pažeidimą.

1985 m. lapkričio 29 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos deklaracija „Dėl pagrindinių teisingumo principų nusikaltimų ir piktnaudžiavimo valdžia aukoms“.

Nusikaltimo auka – tai asmuo, kuris tiesiogiai ar dėl neveikimo patyrė fizinę, psichinę žalą, emocinius išgyvenimus ar ekonominius nuostolius, saugomus valstybių-narių baudžiamaisiais įstatymais.

Europos Sąjungos Tarybos 2001 m. gegužės mėn. 12 d. sprendimas „Dėl nusikaltimo aukų padėties baudžiamajame procese“.

Kas yra nukentėjusysis?

Nukentėjusiuoju pripažįstamas fizinis asmuo, kuriam nusikalstama veika padarė fizinės, turtinės ar moralinės žalos. Asmuo pripažįstamas nukentėjusiuoju ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau-LR BPK) 28 str. 1 d. Priimtas Lietuvos Respublikos Seimo

2002 m. kovo 14 d. įstatymu IX-785 (Žin., 2002, Nr. 37–1341; Nr. 46).

Nukentėjusiojo teisės:

- **teikti įrodymus**, t.y. pateikti savo iniciatyva daiktus ir dokumentus, turinčius reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti (LR BPK 98 str.);

- **pateikti prašymus**, pvz., raštu prašyti prokurorą atlikti LR BPK numatytus veiksmus. Be to, turi teisę dalyvauti atitinkamuose atliekamuose tyrimo veiksmuose, apklausų metu užduoti klausimus, susipažinti su atliktų tyrimo veiksmų protokolais, teikti pastabas dėl šių protokolų turinio (LR BPK 178 str.);

- **ginčyti kitos šalies argumentus ir pareikšti savo nuomonę** visais klausimais, kylančiais nagrinėjant bylą ir turinčiais reikšmės jos teisingam išsprendimui (LR BPK 7 str. 2 d.);

- **pareikšti nušalinimus**. Nušalinimas gali būti pareikštas ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui, ikiteisminio tyrimo teisėjui, teisėjui, teisiamojo posėdžio sekretoriui, vertėjui, ekspertui ir specialistui (LR BPK 57 str. 2 d.);

- lietuvių kalbos nemokantiems nukentėjusiesiems užtikrinama teisė **daryti pareiškimus, duoti parodymus ir paaiškinimus, paduoti prašymus ir skundus, kalbėti teisme gimtąja kalba arba kita kalba, kurią jis moka**. Visais šiais atvejais, taip pat susipažindami su bylos medžiaga, proceso dalyviai turi

teisę naudotis vertėjo paslaugomis (LR BPK 8 str. 2 d.);

- **pareikšti kaltinamajam arba už kaltinamojo veikas materialiai atsakingiems asmenims civilinį ieškinį dėl turtinės ar neturtinės žalos atlyginimo** (LR BPK 109 str.);

- **gauti žalos kompensavimą iš valstybės lėšų** (LR BPK 118 str.).

Teisę į smurtiniais nusikaltimais (t.y. BK numatyto apysunkio, sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo požymių turinti veika, kuria buvo tyčia atimta žmogaus gyvybė arba sunkiai ar nesunkiai sutrikdyta jo sveikata, arba pasikėsinta į žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvę ar neliečiamumą) padarytos turtinės ir neturtinės žalos kompensavimą įstatymo nustatyta tvarka turi nukentėję asmenys arba asmenų, kurių gyvybė buvo atimta smurtiniais nusikaltimais, sutuoktiniai ir išlaikytiniai (**plačiau žr. Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas 2005 m. birželio 30 d. Nr. X-296 (Žin., 2005, Nr.: 85 - 3140).**)

- **reikalauti, kad būtų nustatytas ir teisingai nubaustas nusikalstamą veiką padaręs asmuo, taip pat gauti dėl nusikalstamos veikos padarytos žalos atlyginimą** (LR BPK 44 str. 10 d.);

- **reikalauti, kad būtų padengtos išlaidos** (išlaidos dėl kelionių į iškviatimo vietą, taip pat dėl gyvenimo joje, atlyginimas už atitraukimą nuo įprastinio darbo ir t.t.) (LR BPK 103, 104 str.);

- **palaikyti kaltinimą privataus kaltinimo bylose** (LR BPK 34 str.);

- **turėti atstovą pagal įstatymą ar įgaliojimą** (LR BPK 53, 55 str.);

- **gauti nemokamą valstybinę teisinę pagalbą** (LR BPK 55 str. 4 d.).

- **ikiteisminio tyrimo metu ir teisme susipažinti su byla.** Ikiteisminio tyrimo metu bet kuriuo momentu turi teisę susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis. Prašymas susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga pateikiamas prokurorui (LR BPK 181 str. 1d.). Be to, nuo bylos gavimo teisme dienos turi teisę susipažinti su visa bylos medžiaga ir daryti jos išrašus ar kopijas (LR BPK 237 str.);

- **dalyvauti bylą nagrinėjant teisme.** Taip pat reikalauti proceso anonimiškumo, kai teisme nagrinėjamos žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui bylos, taip pat kitos bylos, kai siekiama užkirsti kelią paskelbti žinias apie privatų proceso dalyvių gyvenimą (LR BPK 9 str. 2 d.);

- **pasakyti baigiamąją kalbą** (LR BPK 293 str.);

- **apskusti ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro, ikiteisminio tyrimo teisėjo ir teismo veiksmus, taip pat apskusti teismo nuosprendį ar nutartį,** pvz., ikiteisminio tyrimo pareigūno proceso veiksmus ir nutarimus nukentėjusysis gali apskusti ikiteisminio tyrimo pareigūną kontroliuojančiam prokurorui (LR BPK 62 str.);

- **teisę paduoti apeliacinį skundą** (LR BPK 312 str.) ir **dalyvauti jį nagrinėjant apeliacine tvarka** (LR BPK 322 str.);

- **teisę paduoti kasacinį skundą** (LR BPK

367 str.) ir dalyvauti jį nagrinėjant kasacine tvarka (LR BPK 375 str.);

- **prašyti taikyti (proceso dalyvio) anonimiškumą** (LR BPK 198 str.);

- **dalyvauti procese**, atvykti, kai yra šaukiamas.

Nukentėjusysis be svarbios priežasties neatvykstantis dalyvauti procese, nevykdantis ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro, ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo teisėtų nurodymų ar trukdantis tirti bei nagrinėti baudžiamąją bylą, gali būti nubaustas iki 30 minimalių gyvenimo lygių (MGL) dydžio bauda (t.y. nuo 125 iki 3750 Lt.) (LR BPK 163 str.).

Nukentėjusiojo pareigos:

- **duoti parodymus**. Nukentėjusysis atsako už melagingus parodymus kaip ir liudytojas (LR BK 235 str.);

- **prisiekti** (LR BPK 33 str.). Priesaika (įstatymų nustatytais žodžiais) yra teismui duotas iškilmingas pasižadėjimas sakyti tik tiesą.

Ikiteisminis tyrimas pradamas: LR BPK 166 str. 1-2 d.

- gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką;

- jei prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas patys nustato nusikalstamos veikos požymius

ir surašo tarnybinį pranešimą;

- tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas. LR BPK 167 straipsnio 1 dalyje (*pvz., LR BK 145 str. – Grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimas; LR BK 149 str. 1 d.- Išžaginimas, nesant kvalifikuojančių požymių; LR BK 150 str. 1 d. – Seksualinis prievartavimas, nesant kvalifikuojančių požymių; LR BK 151 str. 1 d. – Privertimas lytiškai santykiauti, nesant kvalifikuojančių požymių; LR BK 178 str. 1 ir 4 d. – Vagystė, nesant kvalifikuojančių požymių, ar nedidelės vertės svetimo turto vagystė; LR BK 182 str. 1 ir 3 d. – Sukčiavimas, nesant kvalifikuojančių požymių, ar sukčiavimas, kai išvengiama arba panaikinama nedidelės vertės turtinė prievolė ir kt.*) pateikiamas atitinkamas nusikalstamų veikų sąrašas, kai ikiteisminis tyrimas pradamas tik pagal nukentėjusiojo skundą, t.y. procesas vyksta bendra tvarka.

- **Skundai, pareiškimai, pranešimai apie nusikalstamą veiką** – tai prokuratūroje, ikiteisminio tyrimo įstaigoje gauti asmenų, mačiusių įvykį ar turinčių kitokių konkrečių duomenų apie įvykį, rašytiniai skundai, pareiškimai, pranešimai ar tarnybiniai pranešimai, kuriais informuojama apie konkrečioje vietoje konkrečiu laiku įvykusį konkretų įvykį, turintį tam tikros nusikalstamos veikos požymių, arba prokuroro ar pareigūno surašyti protokolai-pareiškimai apie nusikalstamą veiką, pasirašyti informavusio asmens.

Kiekvienas ikiteisminio tyrimo įstaigose gautas raštiškas skundas, pareiškimas ar pranešimas apie

Privataus kaltinimo bylų procesas

Teisę paduoti privataus kaltinimo skundą ar pareiškimą, palaikyti kaltinimą teisme gali:

- **nusikaltimo auka**, o privataus kaltintojo statusą įgyja teisme (LR BPK 408 str. 1 d.);

- **nusikaltimo aukos teisėtas atstovas**, kai auka dėl fizinių ar psichinių trūkumų negali pasinaudoti visomis nukentėjusiojo teisėmis, paduoti pareiškimą ir palaikyti kaltinimą teisme (LR BPK 408 str. 2 d.);

- jeigu nusikalstamos veikos turi visuomeninę reikšmę ar jomis padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtą savo interesų, baudžiamąjį procesą turi **teisę pradėti ir prokuroras**, nesvarbu, ar yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas teisme (LR BPK 409 str. 1 d.).

Skundai keliami šie reikalavimai:

a) paduodamas nusikaltimo aukos ar jos teisėto atstovo (jį pasirašytas);

b) paduodamas tik raštu;

c) būtina nurodyti:

- teismo, kuriam teisinga byla, pavadinimą;

- nusikalstamos veikos, kuria kaltinamas asmuo, padarymo vietą, laiką, padarinius ir kitas esmines aplinkybes;

- duomenis, kurie patvirtina skunde ar pareiškime išdėstytas aplinkybes;

- nukentėjusiojo, nusikalstamos veikos padarymu įtariamo asmens bei liudytojų vardus, pavardes ir gyvenamąsias vietas.

Kita naudinga informacija

Nauja kardomoji priemonė baudžiamajame procese, kai įtariamas arba kaltinamas smurtinio nusikaltimo padarymu asmuo teismo gali būti įpareigojamas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo (LR BPK 132¹ str.).

Įtariamasis gali būti įpareigojamas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo, jeigu pagrįstai manoma, kad jis, gyvendamas kartu su nukentėjusiuoju, bandys neteisėtai paveikti nukentėjusįjį arba nukentėjusiajam ar kartu su juo gyvenantiems asmenims darys naujas nusikalstamas veikas. Skiriant įpareigojimą gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo, įtariamasis taip pat gali būti įpareigojamas nebendrauti ir neieškoti ryšių su nukentėjusiuoju ir kartu su juo gyvenančiais asmenimis, taip pat nesilankyti nurodytose vietose, kuriose būna nukentėjusysis ar kartu su juo gyvenantys asmenys.

Ikiteisminio tyrimo metu įpareigojimą gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo prokuroro prašymu skiria ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartimi.

Valstybės garantuojama teisinė pagalba

Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas 2000 m. kovo 28 d. Nr. VIII-1591 (Žin., 2000, Nr. 30-827; 2001, Nr. 71-2521; 2003, Nr. 38-1722, Nr. 123-5584).

Yra dviejų rūšių valstybės garantuojama teisinė pagalba.

Pirminė teisinė pagalba

Pirminė teisinė pagalba – tai teisinė informacija, teisinės konsultacijos ir teisinio pobūdžio dokumentų, skirtų valstybės ir savivaldybių institucijoms, rengimas.

Pirminė teisinė pagalba apima ir patarimus dėl ginčo išsprendimo be teismo, veiksmus dėl taikaus ginčo išsprendimo bei taikos sutarties parengimą. Tačiau naudojantis šia pagalba negalima tikėtis, kad Jūsų interesai bus ginami ir teisme.

Pirminę teisinę pagalbą nemokamai turi teisę gauti visi Lietuvos piliečiai, kitų Europos Sąjungos (ES) valstybių narių piliečiai, taip pat kiti Lietuvoje bei kitose ES valstybėse narėse teisėtai gyvenantys fiziniai asmenys ir kiti Lietuvos tarptautinėse sutartyse nurodyti asmenys.

Asmenys, norintys gauti pirminę teisinę pagalbą, turi kreiptis į savivaldybės vykdomąją instituciją pagal savo deklaruotą gyvenamąją vietą arba, jei asmuo neturi gyvenamosios vietos, į savivaldybės, kurioje asmuo gyvena, vykdomąją instituciją.

Pirminė teisinė pagalba turi būti suteikta iš karto, kai asmuo kreipiasi į savivaldybės vykdomąją instituciją. Jei nėra galimybės iš karto suteikti pirminę teisinę pagalbą, pareiškėjui pranešama apie priėmimo laiką, kuris turi būti ne vėlesnis kaip 5 dienos nuo kreipimosi dienos.

Pirminę teisinę pagalbą teikia savivaldybės administracijos valstybės tarnautojai, kurių pareigybių aprašymuose nustatytos teisinio pobūdžio funkcijos, darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis, kuriose

numatytos teisinio pobūdžio darbo funkcijos, ir gaunantys darbo užmokestį iš savivaldybės biudžeto (toliau – savivaldybių tarnautojai), arba advokatai (advokatų profesinės bendrijos), arba viešosios įstaigos, su kuriais savivaldybės yra sudariusios sutartį. Savivaldybės institucijos, atsižvelgdamos į pirminės teisinės pagalbos kokybę, efektyvumą ir ekonomiškumą, pasirenka konkretų pirminės teisinės pagalbos teikimo būdą.

Pirminės teisinės pagalbos trukmė yra ne ilgesnė kaip 1 valanda. Pirminės teisinės pagalbos trukmė gali būti pratęsta savivaldybės vykdomosios institucijos arba jos įgalioto asmens sprendimu.

Asmuo dėl pirminės teisinės pagalbos tuo pačiu klausimu gali kreiptis tik 1 kartą.

Jeigu, teikiant pirminę teisinę pagalbą, paaiškėja, kad pareiškėjui reikės antrinės teisinės pagalbos, pirminę teisinę pagalbą teikiantis asmuo pareiškėjui padeda surašyti ar surašo prašymą suteikti antrinę teisinę pagalbą.

Antrinė teisinė pagalba

Antrinė teisinė pagalba - dokumentų rengimas, gynyba ir atstovavimas bylose, įskaitant vykdymo procesą, atstovavimas išankstinio ginčo sprendimo ne teisme atveju, jeigu tokią tvarką nustato įstatymai ar teismo sprendimas. Be to, ši teisinė pagalba apima bylinėjimosi išlaidų bylose, išnagrinėtose civilinio

**NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJOS
LIETUVOJE CENTRAS**

**NUSIKALTIMŲ AUKŲ SOCIALINĖS
IR TEISINĖS APSAUGOS PROGRAMA**

**Daugiau informacijos
www.nplc.lt**